
**“PISAC” KADER ABDOLAH
ILI JA BIH MOG’O DA MOGU,
JA BIH ZNAO DA ZNAM**

Pišući o egzilu i književnosti egzila, Edward Said zapaža: „Prognanik može od egzila stvoriti fetiš, praksu koja ga udaljava od svih veza i obaveza. Živjeti kao da je sve oko vas privremeno i možda trivijalno znači biti obuzet mrzovoljnim cinizmom kao i gundavom nevoljnošću. Prognanom se nudi novi niz veza i razvoja nove odanosti. No, tu je i gubitak – kritičke perspektive, intelektualne rezerve, moralne hrabrosti.“ Sa druge strane, egzil kao bitan motiv moderne kulture iznjedrio je obilje književnih djela, od kojih neka, doista, predstavljaju vrhunska ostvarenja savremene književnosti. Brodski, Gombrowitz, Nabokov... Predugačak je niz egzilanata koji su svojim književnim djelom savremenom čovjeku živo predstavili gorčinu i jade života pod totalitarnim režimima. Bez književnosti egzila, umjetnička vizija života u vremenu modernih ratova, imperijalizma, postkolonijalnih društava i pseudo-teoloških ambicija totalitarnih vladara ostala bi nedorečena.

No, ima s tim piscima u egzilu nešto što vrijedi za sve one koji su se ikad pokušali baviti literaturom – njihova književnost je dobra, loša ili osrednja. A problem nastaje onda kad se loša književnost egzilanta pokušava prodati pod dobru samo zato što egzilant piše o režimu koga, vjerujemo, valja osuditi i gnušati ga se. Onaj ko poštuje književnost i, da budemo do kraja precizni, onaj ko poštenje smatra vrlinom, neće nasjesti na tako jeftinu zamku.

Dobar primjer takve podvale jeste i roman *Kuća imama*, Iranca koji živi u Holandiji Kadera Abdolaha, objavljen kod nas u izdanju Buybooka. Romanom je, inače, otvorena biblioteka, svima, pa i autoru ovih redaka tako primamljivog i obećavajućeg imena – Orijeanalist. Istina, kao urednici ove knjige (a time valjda i biblioteke), u impressumu su navedeni Damir Uzunović i Ida Hamidović, čije kvalifikacije za uređivanje takve biblioteke su upitne, ili barem meni kao orijentalisti-iranisti nisu poznate. No, takva stvar već spada u pitanja kadrovske politike rečene izdavačke kuće. U svakom slučaju, biblioteka čija se intencija najavljuje imenom Orijeanalist svakako je dobrodošla i već odavno neophodna na našoj skromnoj i neuređenoj izdavačkoj sceni. Želi li opravdati svoje ime, pred njom stoji toliko posla i toliko

sjajnih i nezaobilaznih naslova koji su u zemlji, koja ima studij orijentalistike i instituciju koja se zove Orijentalni institut, trebali još davno biti objavljeni. Međutim, ako je po prvom naslovu – a trebalo bi da jeste – suditi, razloga za radovanje nema, ali zato onih za nezadovoljstvo ne manjka.

O čemu je, naime, riječ? Iranska savremena književnost, kod nas nažalost uglavnom nepoznata, doista jeste dostojan nastavljatelj slavne i bogate perzijske književne tradicije. Sadeq Hedayat, Simin Daneshvar, Bozorg Alavi, Houshang Golshiri, Sadeq Chubak, Mahmoud Dovlatbadi, samo su neki od velikih savremenih iranskih književnika čije djelo je na našem jezičkom prostoru uglavnom ostalo nepoznato. Novi naraštaj iranskih pisaca, pak, s imenima poput Mustafe Mastura, Reze Amirkhanija, Zoye Pirzad i ostalih, već je dokazao da se mlada iranska književnost oblikuje u po mnogo čemu osobit, originalan i zanimljiv literarni fenomen. A kad je o književnosti iranske dijasporije, Mohammad Masudi, Gholam-Hossein Saedi, Reza Daneshvar, Reza Ghasemi, Fahrnush Parispour, Munire Baradaran, Abbas Marufi i još mnogo njih, imena su koja su Zapadu predstavila ono što je doživljeno kao iranska književnost egzila. Činjenice su to koje bi ljudi koji su

se poduhvatili uređivanja biblioteke koja se želi baviti (i) književnošću ovog jezičko-kulturnog kruga morali znati ili saznati ukoliko svoj posao žele obavljati onako kako treba.

Započeti ovakvu biblioteku s romanom koji pripada iranskoj egzilantskoj književnosti čini se ustvari sasvim dobrom idejom. Aktuelni politički trenutak u svijetu, zanimanje za fenomen iranske islamske revolucije i onoga što je izrodila, Ahmedinedžad i talibani, 11. septembar i iranski predsjednički izbori, odnos islama i liberalne demokratije, odnos Zapada i islamskog istoka... sve su to pitanja koja posljednjih par desetljeća književnost koju ispisuju istočnjaci sa zapadnim adresama čine posebno zanimljivom, čitanom, a time i, naravno, dobro prodavanom. I u tome nema ama baš ničega spornog. Višemilionski tiraži naslova poput Hosseinijevog *Lovca na zmajevu* ili *Čitati Lolitu u Teheranu* Azar Nafisi svakako daju podstreka izdavačima da tragaju za vrijednim djelima književnika porijeklom iz krajeva koje se uglavnom viđa na CNN-u. I ni u tome, opet, nema ničega lošeg. Dapače, dobro je i po autore, i po izdavače, i po književnu scenu samu.

Problem se, međutim, javlja onda kad se zaboravi ono na što podsjetismo na početku teksta: da svaki egzilant koji piše nije obavezno

i dobar književnik. Nažalost, dobri književnici ne sreću se baš prečesto, ni u egzilu ni u domovini. A pokušati prosječnog pisca podvaliti pod genija je jalov posao. Svugdje, osim kod nas. Ovdje je ubleha svakako uvijek bila roba kojoj nije falilo mušterija. Izgleda da su u *Buybooku* odlično svjesni toga i da im, nažalost, nije nimalo mrsko biti još jedan od ovdašnjih trgovaca ublehom.

Da bi nam stvari bile jasnije, postavimo ih bliže nama. Hrvatska, naprimjer, bit će dovoljno blizu. Boris Maruna i Bruno Bušić bili su hrvatski egzilanti, i obojica su pisali poeziju. I tu negdje počinje i završava svaka sličnost među njima. Zamislimo sad izdavača u kakvoj ozbiljnoj evropskoj zemlji, Norveškoj recimo, koji želi objaviti nešto od hrvatske književnosti egzila, pa se odluči da ediciju otvori sa Brunom Bušićem. Ne sumnjate, vjerujem, da bi ga tamošnja književna kritika ismijala. I izdavača i Bušića. I to ne zato što je Bruno Bušić ideološki bio nastrojen onako kako je bio, nego naprosto zato što njegovi pjesmuljci nisu poezija.

I tako dolazimo do Kadera Abdolaha i njegovih uradaka. Ko je Kader Abdolah izdavač nam govori na poleđini knjige, pa tako, pored ostalog, saznajemo da je Kaderov djed bio “osnivač moderne iranske književnosti”. Na stranu sad nezgra-

pnost upotrebljene sintagme (književnost valjda ima rodonačelnike, začetnike, prvake, a osnivače imaju en-dži-oi, izdavačke kuće i mahalske televizije), provjerimo koliko je ova tvrdnja istinita. Qaem Maqam Farahni, koji je našem Kaderu valjda čukunčukundjed, doista jeste bio iranski političar, ubijen 1835. po naređenju tadašnjeg šaha Mohammada Kadžara. I doista se jeste bavio i književnošću, pisao mesnevije, gazele i ostale tradicionalne poetske forme. Važio je za prosječnog pjesnika, ali važnog političara. I nema tu govora ni o kakvom “osnivanju moderne književnosti”. Iako, sve da je Kaderov dedo i napisao prvi iranski roman ili tako nešto, ne znam kakve veze bi to trebalo imati s Kaderovim djelom osim da posluži kao zanimljiv podatak u biografiji.

Naredno što o autoru saznajemo jeste da je „kao student fizike u Teheranu postao član ljevičarske političke partije“. Ono što na poleđini knjige ne piše jeste da je ta “ljevičarska politička partija” 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća bila neka vrsta podružnice Komunističke partije SSSR-a, odgovorna za brojne terorističke akte, godinama prije i nakon revolucije u Iranu, koji su za posljedicu imali smrt nekoliko hiljada građana te zemlje, i za te terorističke napade čelnici partije bi uglavnom redovno preuzeli odgo-

vornost. Naravno, za čitaoca u biti uopće nije bitno kakvoj političkoj organizaciji je pripadao autor, ali budući da izdavač valjda smatra kako bi ova opaska o lijevoj orijentaciji Kadera Abdolaha trebala da nam omili autora, nije zgorog objasniti Buybookovcima da se tu i nije baš radilo o socijal-demokratskoj opciji švedskog tipa.

Dalje saznajemo da je “u Holandiju doselio nakon što je morao napustiti Iran”. Pa šta sad? Zašto je morao napustiti Iran? Znam nekoliko iranskih pisaca čija su djela po objavljivanju u Iranu bivala zabranjena, ljudi su privođeni, pritvarani, osuđivani, i naposljetku su se našli u egzilu. Znati za takvu njihovu sudbinu je svakako važno pri čitanju književnosti koju su pisali i pišu. Ali Kader Abdolah zasigurno nije takav slučaj. Naprosto zato što on u Iranu možda i jeste nešto piskarao, ali ga piscem niko nije doživljavao. Niti mu je nešto od toga što je pisao neki tamošnji izdavač objavio. Da li bi onda to što je “morao napustiti Iran” trebalo čitaocu poslužiti kao dovoljna preporuka? Znam mnogo ljudi koji su zbilja morali napustiti Iran. Među njima ima divnih osoba, profinjenih intelektualaca, darovitih umjetnika, vrijednih i poštenih ljudi, ali i likova koje nipošto ne biste voljeli imati u komšiluku.

I naposljetku, izdavač nam poručuje da je “Abdolahovo remek-djelo” (no comment) “višeslojni roman o bogatstvu iranske kulture, suštini islama i nesalomljivosti ljudskosti.” Bio bih iskreno zahvalan svakome ko mi nakon pročitane *Kuće imama* objasni kakve veze taj roman ima s pričom o bogatstvu iranske kulture? A ovo o suštini islama je naprosto genijalno! Zaboga, pa samo se još vehabijske brošure upinju da objasne suštinu islama na par stotina stranica. Knjiga o suštini islama... Zvuči li to još kome nebulozno?

Eh da, ono što je izdavač propustio da nam o Kaderu Abdolahu kaže, a prvo je što vam *Google* izbaci pošto ukucate njegovo ime jeste da je čovjek nedavno objavio, pazi sad, vlastitu verziju Kur’ana (?!). Uglavnom, želeći, kako sam kaže, približiti Kur’an Holanđanima, preveo ga je na holandski, s tim što je izbacio ajete koje je smatrao suvišnim, promijenio redoslijed sura i na kraju dodao podužu suru o Poslanikovoju smrti koju je sam napisao. Doduše, kako čitam u njegovom razgovoru za neke holandske novine, Kader poziva muslimane da se ne ljute, kaže da je imao dobre namjere i poziva ih da prepuste Allahu da mu sudi. Zakleo bih se da klinička psihijatrija ima neko ime za ovakve ličnosti. I da isto zovu i one koji mrtvi ozbiljni prepravljaju i dopisuju Stari Zavjet,

Božanstvenu komediju, Ilijadu ili Prokletu avliju.

Ukratko, Kader Abdolah je pisac u pokušaju. Njegovi romani prije su skice za lošu književnost nego gotova djela. Svakako, spreman sam i sa aspekta teorije književnosti ozbiljnom kritičkom analizom dokazati da je roman *Kuća imama* puno slabija književnost od mnogih naslova iz roto-edicije „Laso“, ali tek pošto neko od onih, koji su u bh. medijima objavljivali intervjue s ovim *wanna be* piscem i predstavljali ga kao jednog od najvažnijih književnih imena iranske dijaspore, a njegov roman nazivali remek-djelom dokaže svoje tvrdnje. Jer, Kader Abdolah nije član iranskog pen-centra u egzilu. Iranska književna kritika u dijaspori ga i ne spominje, recenziju nekog od njegovih uradaka nećete pronaći u štampi iranske dijaspori niti na nekoj od nekoliko desetaka njihovih internetskih stranica posvećenih književnoj sceni. Uprkos tome, sarajevski mediji kao da su se nadmetali ko će Kaderu Abdolahu i njegovim umovanjima o književnosti, Iranu, islamu i ćevapima dati više prostora.

I da, istina je da se knjige Kadera Abdolaha u Holandiji odlično prodaju. Nije nimalo teško shvatiti zašto, jer *Kuća imama* jeste priča o Iranu kakva odgovara predodžbama prosječnog holandskog činovnika u poreznom uredu. Pojednostavljena

slika svijeta uvijek je imala najvjerniju i najbroniju publiku. A kod Kadera Abdolaha spektar boja se svodi na dvije, pri čemu se crna i bijela nikad ne miješaju. Tako složen fenomen kakav je iranska revolucija, predrevolucionarno iransko društvo, kulturne i političke mijene, Kader svom holandskom čitatelju dočarava da prostije ne može. Jedva pismeni hodža Khomeini okupi oko sebe par mlađih hodža, ovi nalože zaostao i primitivan narod da obori šaha, koji opet svakako nije imao dvije čiste, te ti oni lijepo izvedu revoluciju, a kad zajašu na vlast, počnu tjerati žene da se pokrivaju i zabrane ljudima da gledaju sve filmove osim dokumentaraca o domaćim životinjama. Pritom su i vidoviti pa još 70-ih godina sanjaju o tome da jednog dana budu baš na CNN-u koji će biti osnovan tek 1981. Knjigu se obavezno začini s nešto kur'anskih ajeta, šiitskog islamistu se pošalje u Afganistan da se druži s talibanskim vehabijama, a u ovom slučaju se štivo i mjestimično protka lirskom prozom, budući da su je rado koristili ozbiljni iranski savremeni romanopisci, i uspjeh kod ciljne grupe je zagwarantiran.

Iako književno neuspio uradak, roman *Kuća imama* tipičan je primjer onoga što Edward Said naziva orijentalizacijom Oriјenta. To nije priča o savremenom Iranu onakvom kakav on doista jeste, sa

svim onim društvenim previranjima, kolebanjima između tradicionalnog i modernog, dvojbama, idealima i strahovima jednog zbilja osobitog društva, već je to priča o Iranu kakav postoji samo u viziji neupućenog zapadnjačkog konzumenta mas-medija.

Naposljetku, ovakva pozicija Kadera Abdolaha i ne treba previše čuditi. Nju sasvim dobro objašnjava Dubravka Ugrešić u eseju „*Pisati u egzilu*“: „Egzilant je naša projekcija na platno. Sve dok egzilant potvrđuje naše fantazme o egzilanstvu, dobrodošao je. Dobrodošao je kao žrtva,

žrtva režima, borac za demokratiju, apatrid, beskućnik, stranac, liberalni predstavnik svoje neliberalne države. Onog trenutka kada prekorači granicu, kada izađe iz stereotipa, postaje nepoželjan. Zbog čega? Zato što je iznevjerio naša očekivanja.“ A u slučaju Kadera Abdolaha riječ je o čovjeku koji je, kako sam kaže, oduvijek želio biti pisac i koji se – što nam pak prešućuje ili ni sam toga nije svjestan – u to ime odrekao upravo kritičke perspektive, intelektualne rezerve i moralne hrabrosti ■

Muamer Kodrić

DA LI JE MOGUĆ DRVENI ŠPORET?

Hafiz Esad Amin:
“*Između dva svijeta*”,
Iskustva islamskog egzorciste,
Sarajevo, 2009. god.

Pred nama je, dakle, pred bosanskohercegovačkom javnošću, nemjerljivo zanimljiva i korisna knjiga, o nekim drugim, naizgled nemogućim, fantastičnim, nevidljivim, onostranim, irealnim, izvanracionalnim – *duhovnim* –

svjetovima i bićima koji u njima (tim svjetovima) žive, rade, spletkare, umiru i, koji, s vremena na vrijeme *komuniciraju s nama*, materijalnim bićima – ljudima od zemlje stvorenim, od krvi i mesa obloženim, od duše i uma satkanim. Kako kad i kako s kim!

Ovo je knjiga kakvu u Bosni i Hercegovini nikada prije nismo imali prilike vidjeti, dotaknuti i pročitati.

Umjesto usmene naracije, konačno pisani kod komunikacije

Egzorcizam je ključna riječ podnaslova ili mota ove knjige (*Iskustva islamskog egzorciste*). Dolazi iz grčkoga